

מודל הרמזור

המלצות לביסוס נורמות שיח במוסדות אקדמיים

מודל הרמזור עוזר להבחין בין אמירות הנכללות בגדר חופש הביטוי, לבין אלה שלא. בעזרת המודל נוכל לבסס נורמות שיח גם בזמני מתח ואלימות, לווסת שיחות על נושאים טעונים ומעוררי מחלוקת, להתאים את התגובות שלנו ולנוע ביתר דיוק על הקו הנמתח בין הגנה על חופש הביטוי לבין שמירה על גבולות השיח.

שיח
דמוקרטי

שיח פוגעני
ולא מכבד

שיח אליים,
גזעני ומאיים

הגנה על חופש הביטוי היא ערך מרכזי ועקרונ יסוד באקדמיה, אך לחופש זה יש גבולות: מוסדות אקדמיים אינם יכולים להסכין עם שיח אלים, מאיים וגזעני.

◀ דוגמאות לאמירות ולהתנהגויות "אדומות":

- × קריאה או הסתה לאלימות
- × קללות ואיומים פיזיים או מילוליים על אדם או על קבוצות חברתיות
- × התבטאות גזענית כלפי אדם או כלפי קבוצה חברתית
- × הבעת תמיכה בארגוני טרור; הצדקה של מעשי טרור, אהדה כלפיהם או כלפי פגיעה בחפות וחפים מפשע.

! זמנים של מתח ואלימות מוגברים מעוררים ביתר שאת רגשות שליליים כמו כעס, פחד ושנאה, העלולים להתפרץ בהתנגשות סוערת בין הקבוצות. כדי למתן את הפוטנציאל לשיח נפיץ, חשוב לבסס נורמות ברורות המגנות אמירות והתנהגויות אלימות והמחייבות את כלל הבאים והבאות בשערי הקמפוס. ביסוס נורמות אלה בזמני שגרה יקל להחילן בעת משבר.

מה עלינו לעשות?

- אמירות אלימות, גזעניות ומאיימות מחייבות לנקוט פעולה ברורה ונחרצת כדי להבטיח מרחב בטוח ומוגן לכל הבאים והבאות בשערי הקמפוס. לדוגמה:
 - ✓ עצירה מיידית של השיחה ותגובה נחרצת: "לאמירות אלימות אין מקום בכיתה"; "הערות כאלה לא יכולות להישמע כאן – אני מחויבת לשלום כל הסטודנטיות והסטודנטים"; "זו לא נורמת השיח במוסד שלנו".
 - ✓ העברת המקרה לטיפול ועדת משמעת.
 - ✓ דרישה להסרת תוכן אלים או גזעני מהרשתות הארגוניות והחברתיות.
 - ✓ הדגשת התקנות והנורמות המקובלות במוסד האקדמי וחזרה על הציפייה להתנהלות על פיהן.
 - ✓ הבהרה לסטודנטיות ולסטודנטים, לעובדים ולעובדות שנפגעו, כי נחצה קו אדום וכי המוסד מטפל בנושא מול הגורם הפוגע בהתאם למדיניות הארגון.

אמירות שאינן אלימות או גזעניות באופן ישיר וגלוי אך הן פוגעניות ולפיכך אינן מאפשרות לקיים שיח מכבד על סוגיות השנויות במחלוקת.

◀ דוגמאות לאמירות ולהתנהגויות "צהובות":

- × הערה מעליבה, משפילה או מזלזלת
- × חיקוי, בדיחה או לעג ביחס לאדם או לקבוצה חברתית
- × תיאור שלילי ומכפיש של אנשים המחזיקים בעמדות מסוימות
- × שימוש בנימה או בסגנון פוגעניים המתעלמים מרגשות האחר

! בימי מתח מתחדדות עמדות דיכוטומיות ומנוגדות בין קבוצות חברתיות שונות. בזמנים כאלה עצירה לשם התלבטות וביחינה אם אמירה או התנהגות כלשהי היא במרחב ה"צהוב" (ולא ה"אדום") עשויה לשמש מודל חינוכי לחשיבה ביקורתית, שהיא מעמודי התווך של האקדמיה.

מה עלינו לעשות?

- אמירות פוגעניות ולא מכבדות מצריכות לפתוח בהליך חינוכי הכולל בירור של המשמעויות והבהרת הנורמות והגבולות. לדוגמה:
- ✓ תגובה חינוכית לנאמר, תוך התייחסות למינוח (טרמינולוגיה) והדגשת הפרשנות וההקשר: "האם תוכלו לנסח מחדש את ההערה או השאלה כדי לשמור על שיח מכבד וענייני?"; "בואו נחשוב יחד איך הדברים שנאמרו נתפסים על ידי כל צד".
- ✓ פנייה לאדם הפוגע והזמנתו לשיחה פרטית לשם בירור והסבר כי האמירה או ההתנהגות היא פוגענית ולא מכבדת.
- ✓ עידוד תהליך של הכרה באחריות והתנצלות.
- ✓ חזרה על הנורמות המקובלות והמצופות במוסד - באופן פומבי או פרטי.
- ✓ בקשה להסרת תוכן לא מכבד מהרשתות הארגוניות והחברתיות.
- ✓ הבהרה אישית לסטודנטיות וסטודנטים, לעובדים ולעובדות שנפגעו, כי המוסד מטפל בנושא מול הגורם הפוגע בהתאם למדיניות הארגון.

שיח ביקורתי נוקב על סוגיות פוליטיות ועל נושאים השנויים במחלוקת הוא חלק בלתי נפרד מהזירה האקדמית.

- ◀ שיח דמוקרטי איננו ניטרלי כי אם קונפליקטואלי וטעון מטבעו. הוא כולל הבעת דעות, עמדות ותפיסות השנויות במחלוקת ועלול לעורר אי-נוחות רבה.
- ◀ חשוב לזכור: שיח דמוקרטי שאינו אלים, אינו גזעני, אינו פוגעני או לא מכבד – ראוי שיתקיים באקדמיה ויקבל לגיטימציה מצד המוסד, מתוך הכרה בכך שהקמפוס מכיל עמדות שונות ואף מנוגדות.

! ההחלטה על התכנים הנלמדים והנדונים בכיתה או בצוות בזמני מתח היא מקצועית ואישית. תחושת המסוגלות בניהול שיח ביקורתי, אזור הנוחות ועמדה אישית כלפי עיסוק בנושאים טעונים או הימנעות ממנו הם גורמים מרכזיים בהחלטה זו.

מה עלינו לעשות?

- ניתן להחליט שזמני מתח אינם הזמנים הנכונים לניהול שיחות על נושאים טעונים. בזמנים של מתיחות מוגברת ניכרות התכנסות אל קבוצות הפנים ("אנחנו"), נטייה להכללה שלילית של קבוצת החוץ ("הם") ויכולת מצומצמת להכיל נקודת מבט מורכבת על המציאות ולחוש אמפתיה לאחר. על כן, כדי להגן על גבולות שיח נורמטיבי ועל תחושת היציבות והביטחון של כל באות ובאי הקמפוס, יש ערך פדגוגי להחלטה לדחות את הדיון לזמן נפיץ פחות.
- ◀ בימי מתח מומלץ להכיר בקושי ובכאב של כל הנמצאות והנמצאים בכיתה או בצוות.
- ◀ חשוב להסביר מדוע לא תפתחו שיחה על הנושא. לדוגמה, אפשר לומר:
 - ✓ "אנחנו שומעות ושומעים בכיתה מגוון דעות וטוב שכך, אבל הרוחות סוערות וזה לא זמן טוב לקיים בו דיון על נושאים טעונים".
 - ✓ "זה נושא שקשה לחלק מאיתנו לדבר עליו כעת. חשוב שנשמור על יחסים טובים בינינו ועל מרחב בטוח ונוח לכולנו, לכן נימנע כרגע מלעסוק בנושאים רגישים וקשים".
- ◀ מומלץ להציע לרוצים ולרוצות לדבר על כך לפנות אליכם באופן אישי.

מה עלינו לעשות?

ניתן להחליט לקיים שיח על נושאים טעונים ולנהל אותו. עיסוק בסוגיות הנוגעות לערכים ולפוליטיקה ונקיטת עמדה כלפיהן – כחלק מתפיסת התפקיד החינוכי של האקדמיה או מתוקף צו המצפון – הם פעולה ראויה ולגיטימית. בתחומי דעת מסוימים מעלים לדיון את ענייני היום דרך קבע, אך שיחה על נושאים טעונים ומעוררי מחלוקת עשויה להתעורר בכל כיתה או צוות, לעיתים גם אם לא בחרנו ליזום אותה.

- ◀ שיח דמוקרטי מצריך מחויבות ברורה ומוצהרת ליחס שוויוני והוגן בייחוד בזמני מתח. יש לתת מקום לקולות של כולם וכולן ולאפשר לדעות ולעמדות השונות בקבוצה להישמע.
- ◀ מומלץ למסגר אמירות ודעות שאינן אלימות, אינן גזעניות או אינן פוגעניות כחלק משיח דמוקרטי ולהסביר את הבחירה לקיים אותו. לדוגמה, אפשר לומר:
 - ✓ "יש כאן אמירה לגיטימית גם אם קשה לחלקנו לשמוע אותה. זה חלק מהשיח הדמוקרטי בכיתה/בצוות/במוסד שלנו".
 - ✓ "חשוב לשמוע את כל הקולות בכיתה – גם קולות השונים מדעת הרוב. היכולת לנהל דיון ביקורתי ולהתמודד עם עמדות שונות היא מיומנות אקדמית ודמוקרטית חשובה".
 - ◀ חשוב להבהיר מהן נורמות השיח המצופות, את כלליו ואת גבולותיו – ולהקפיד עליהם לכל אורך הדיון, כולל עצירה של אמירות אלימות ופוגעניות.

המלצות וכלים יישומיים לניהול שיח על המלחמה ועל נושאים טעונים אחרים בכיתה ובקמפוס, ראו [בעברית ובערבית](#).

אקורד • אֶכּוֹרֵךְ • aChord
פסיכולוגיה חברתית לשינוי חברתי
علم النفس الاجتماعي للتغيير الاجتماعي

מרכז אקורד מזמין אתכן ואתכם להיעזר בהמלצות שמופיעות במסמך זה

ולהתייעץ איתנו בנושא בדוא"ל achord@mail.huji.ac.il

צוות תחום אקדמיה: ד"ר שרית לארי, ד"ר סולי ורד, ד"ר מאיה דה-פריס, ד"ר נעמי פריש-אבירם.

עריכת לשון: ד"ר נחמה ברוך | גרפיקה: שני צדוק.